

LA COMPLICITAT MASCULINA I EL NOU PACTE SOCIAL

carne vinyoles

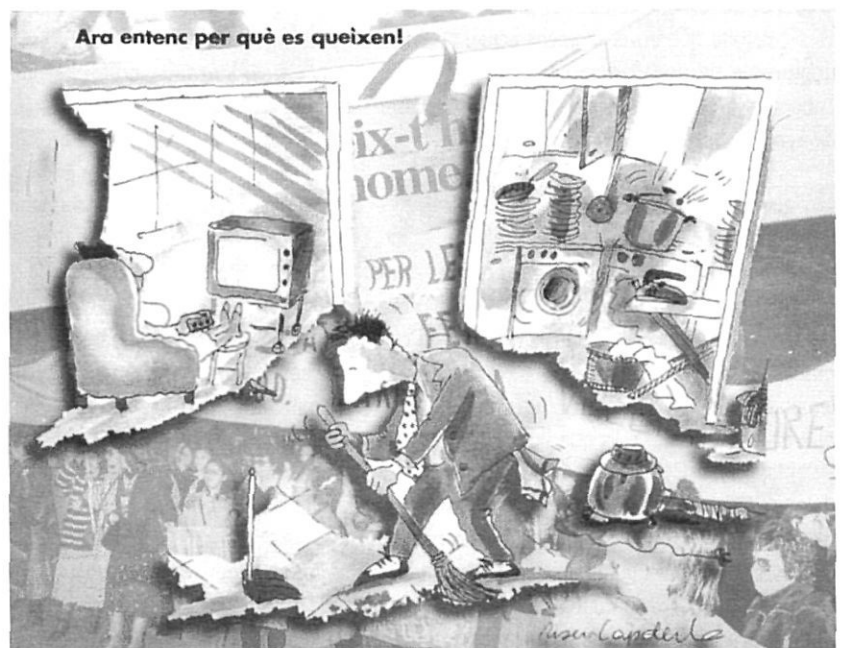
Les dones «pugen», els homes «baixen»: aquesta seria, en expressió ben gràfica i simple, l'orientació més remarcable dels temps actuals, segons la majoria dels experts que els últims anys s'han dedicat a analitzar i debatre les tendències del canvi de mil·lenni. El fòrum internacional de Lima, per exemple, celebrat a final de 1999 amb la participació de seixanta intel·lectuals i treballadors socials d'arreu del món, va certificar en el seu document final que el masculisme de la vella escola es troba ferit de mort, que l'ascens de les dones en l'escalfó professional i polític està essent i serà imparabile, que el futur s'escriurà a partir de regles noves basades en el repartiment pragmàtic, pluralista i equilibrat dels rols tradicionals i que per tal d'arribar a aquesta convivència equitativa entre gèneres cal superar la lògica masculina clàssica, basada més en la competició i en la força que en la cooperació, una lògica jeràrquica, de poder, que sovint contamina també les dones que accedeixen a llocs de responsabilitat.

Una Revolució amb majúscules

Certament, l'horitzó que es dibuixa és complex i transformador més enllà del que pugui semblar en aparença: és el vell ordre patriarcal que ha presidit durant segles les relacions socials, econòmiques, polítiques i sentimentals de la humanitat el que pateix durs atacs a la seva línia de flotació. D'aquest setge iniciat fa dècades per pioneres de la causa feminista, amb importants conquestes puntuals (la majoria d'edat jurídica, el dret al vot, a l'educació i al treball) i amb els naturals fluxos i refluxos de tot moviment viu, algú n'ha dit la Revolució amb majúscules, l'única triomfant de totes les que s'han intentat en el segle, perquè el camí que es fa, malgrat els entrebancs, no admet marxa enrere. Això no significa que tots els col·lectius implicats tinguin una mateixa percepció i actitud sobre els canvis i mostrin idèntica disponibilitat a acceptar-los. De fet, si hi ha una constant que

apareix en molts dels treballs editats darrerament sobre la qüestió, és el cant de cigne de la identitat masculina i la seva crisi terminal, una mena de SOS llençat entre la lucidesa, el patetisme i a voltes també el sentit de l'humor, per impedir l'hecatombe d'un grup humà en hores baixes, gairebé en vies d'extinció.

En el seu llibre *El nuevo sexo débil* (Temas de Hoy, Madrid, 1997), el sociòleg Enrique Gil Calvo recull aquests plors i gemecs del baró postmodern, víctima innocent i desconcertada de l'hegemonia agressiva de la dona que segons es diu s'està imposant, en el camp de batalla de l'encara anomenat occident desenvolupat del planeta. Gil Calvo es basa en diversos articles i editorials publicats en el setmanari britànic *The Economist*, a través dels quals es relata la derrota del guerrer desprevingut davant l'empenta de la nova amazona, amb un to tan trist i llastimós que realment es fa difícil resistir la temptació de córrer a abraçar el mascle-nen i consolar-lo amb la retirada de la tropa femenina als quarters domèstics, d'on no hauria de sortir, si tanta malura provoca fora de casa. Perquè —i això és el que es

TERESA MIRÓ

«L'horitzó que es dibuixa és complex i transformador».

dedueix dels escrits—, a causa de la «nostra» dèria de conquerir espais públics i trastocar els papers tradicionals —la mítica de l'heroi que salva les princeses dels contes o la versió més quotidiana del «dona et dono» que certifica el sagrament i l'ordre correcte de l'univers—, resulta que en el moment actual l'home està patint un estat deplorable de decadència i fins d'impotència que pràcticament l'aboca a la desaparició com a espècie. O potser seria més encertat dir «com a espècie dominant»?

La crisi del mascle

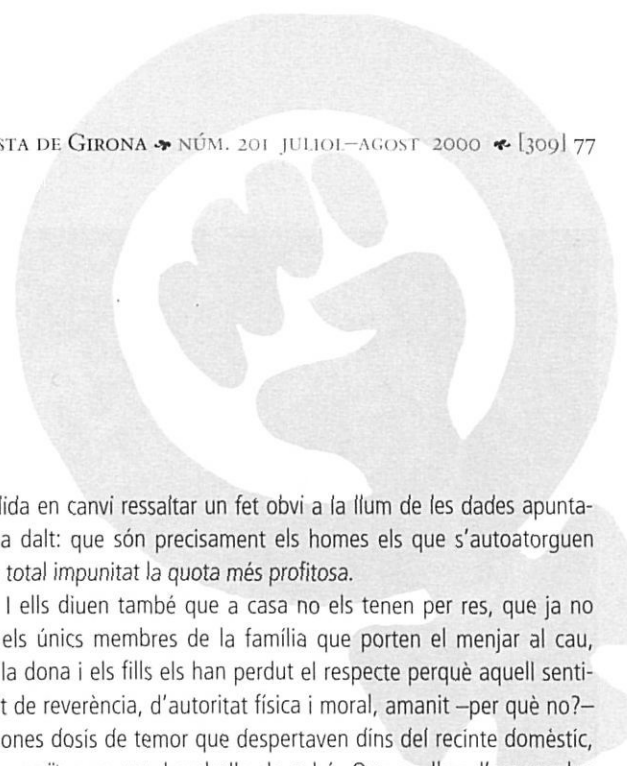
El més curiós de tot és que els temors masculins, per més que semblin exagerats i un punt falsaris, no són exactament fruit de la paranoia, sinó de l'evidència contrastada en cinc terrenys ben definits en els articles en qüestió. En primer lloc, el de l'aprenentatge: les noies predominen en quasi totes les àrees i treuen millors notes que els nois, que són els que puntuen més alt quant a fracàs escolar. A continuació, en la incorporació al món del treball, on a causa dels canvis produïts sobretot per la reconversió industrial, les ocupacions tradicionals masculines minven en comparació amb els nous llocs que va ocupant la mà d'obra femenina. En tercer lloc es remarca l'àmbit polític, en el qual la força del vot femení obliga els partits a incorporar dones en llocs destacats de les llistes electorals i fins a

cedir càrrecs d'alta i mitjana responsabilitat. Tot plegat té conseqüències en l'estructura familiar, cada vegada més monopolitzada per les dones, que ja no necessiten de la presència d'un *pater familias* per garantir la supervivència pròpia i de la fillada (si és que n'hi ha). I com a reacció a aquest estat de coses que el mantenen perplex, vençut i desarmat, l'home ha renunciat a ocupar un lloc en el món i està caient literalment en el pou del nihilisme, la violència i l'autodestrucció. Segons els texts a què fa referència Gil Calvo, les úniques «activitats» masculines en alça són actualment la depressió, la delinqüència, el crim, el suïcidi, la sida, les violacions, els accidents i les toxicomanies, «ocupacions» que, en conjunt o per separat, menen a una perspectiva realment abellidora. On han anat a parar, es pregunta el sociòleg, aquelles virtuts que s'han associat tòpicament a la naturalesa masculina? La voluntat, l'afany de superació, l'esperit de sacrifici i la capacitat de resistència, la resposta decidida als reptes, la imaginació i la inventiva creadora, l'habilitat en la presa de decisions... han estat capturats per les dones amb nocturnitat i traïdoria? Només faltaven les últimes teories sobre el suposat major grau d'intel·ligència femenina i el fet que, en aquest estat de coses, els espermatozous es vagin retirant de l'escena reproductiva (en un 41% els últims quinze anys), per acabar d'etzi-bar un cop definitiu a la qualitat, l'honor i l'orgull del mascle.

Encara la lluita

Potser les dones ens podríem sentir entenedrides i en bona mesura culpables de provocar patiments immensos a aquells que durant segles han sortit a caçar l'ós i ens han protegit dels perills del món atàvic, i als quals ara, en una nova etapa més «civilitzada» i autònoma, girem l'esquena en una actitud de desagraïment imperdonable. Ens podríem considerar fins i tot malaltes d'androfòbia, si no fos perquè les realitats que encara romanen sota aquest desplegament de pornografia sentimental senzillament no ho aconsellen. Quin panorama s'amaga darrere l'estratègia victimista i infantil —i potser eficaç— de cridar l'atenció i la compassió de la dona i de passada despertar el seu instint maternal? Repassem-ho seguint el mateix ordre dels greuges apuntats a dalt:

Quant a la formació, és cert que les estadístiques fa anys que posen de relleu la major qualificació universitària i professional de les alumnes en molts terrenys, però aquest fet no es correspon amb les condicions de la seva posterior incorporació al món laboral. El perfil típic de la persona sense feina a l'Estat espanyol és encara el d'una dona, menor de trenta-cinc anys i amb un grau escàs de preparació (només una tercera part treballa fora de casa). Fins i tot en la «Catalunya que també va bé», on a final de 1999 la taxa d'atur baixava del 17% al 10,45% de la població activa, el col·lectiu femení es manté en un nivell de desocupació sensiblement més elevat, el 15,16%, que arriba al 36% en el segment d'edat de 16 a 25 anys. A més, continua vigent la discriminació retributiva i, en termes generals (a l'Estat

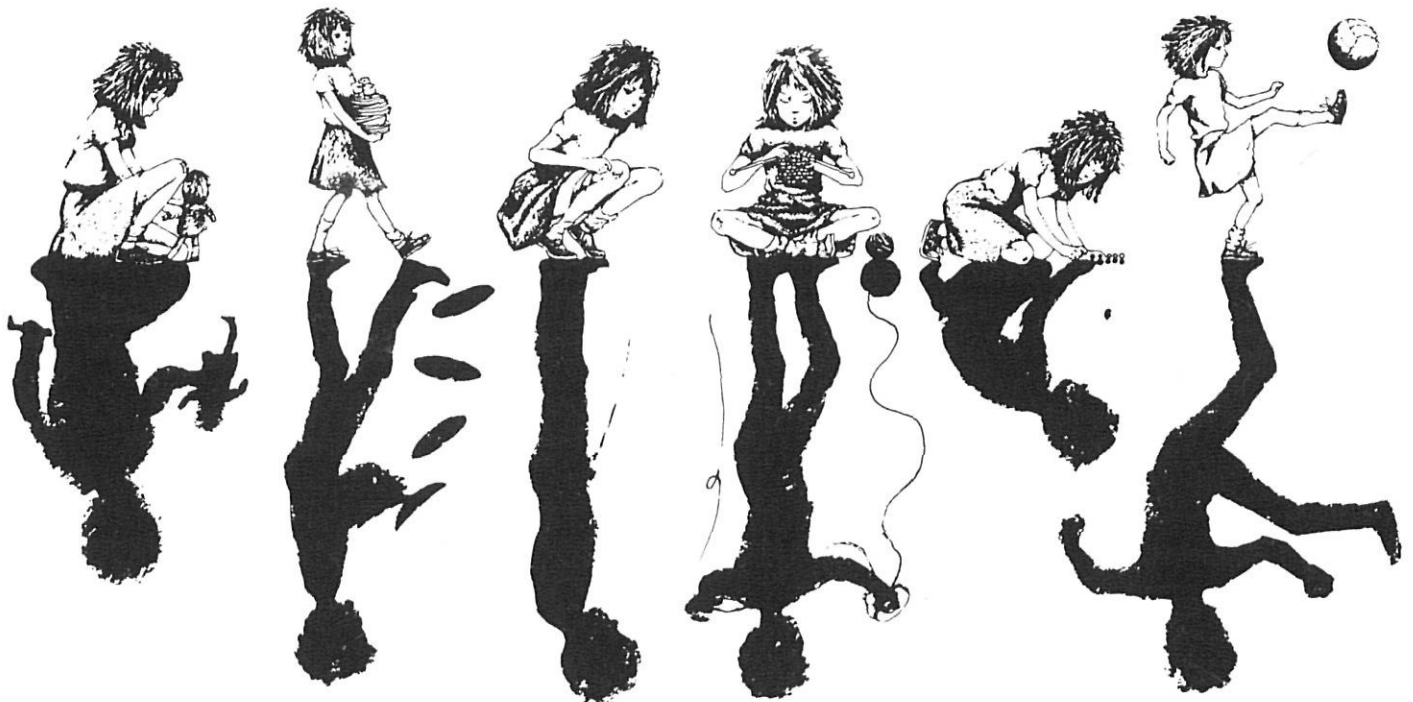
espanyol i a Europa), les dones cobren només el 71% del salari que reben els homes per un mateix treball. Segons diversos estudis la *diferència creix d'acord amb l'augment de la categoria professional*, de manera que les dones més qualificades són comparativament les més mal remunerades. Aquesta pràctica en teoria prohibida per la normativa vigent, tant constitucional com laboral, és difícil de perseguir, perquè s'oculta sota formes indirectes. Ja no es tracta d'aquella discriminació flagrant per la qual uns i altres percebien diferents sous encara que ocupessin els mateixos llocs, sinó d'una mena de segregació tàcita que destina les dones a les ocupacions menys valorades i els homes a les categories altes, amb independència en molts casos de la preparació real de cadascú i sense que això signifiqui que sovint elles no acabin exercint una responsabilitat tan gran o superior a les dels seus companys amb més poder de decisió.

El món de la política també ha conegut en els últims anys un important grau d'incorporació de dones, si bé la paritat, com a objectiu a aconseguir, queda encara lluny. El 52% dels cens electoral és femení, però les parlamentàries constitueixen només el 25% del conjunt dels representants populars a les Corts Generals (el percentatge augmenta fins al 27,86% si es computen les cambres autonòmiques). I a Catalunya la presència femenina al Parlament continua essent una de les més reduïdes de l'Estat (el 23,7%), només superada a la baixa per les comunitats de Múrcia, Euskadi i Galícia. Els partits mantenen una viva discussió sobre la conveniència d'establir o no un sistema de quotes de representació femenina, i en el debat, que de vegades s'enfoca irònicament com la promoció de dones-florera sense cap altre mèrit que el benefici de les regles de la discriminació positiva,

s'oblida en canvi ressaltar un fet obvi a la llum de les dades apuntades a dalt: que són precisament els homes els que s'autoatorguen amb total impunitat la quota més profitosa.

I ells diuen també que a casa no els tenen per res, que ja no són els únics membres de la família que porten el menjar al cau, que la dona i els fills els han perdut el respecte perquè aquell sentiment de reverència, d'autoritat física i moral, amanit —per què no?— de bones dosis de temor que despertaven dins del recinte domèstic, s'ha esvaït com una bombolla de sabó. Que en lloc d'esperar-los una esposa amatent i disposada a servir-los, després de la dura jornada, mentre fan la cervesa davant del Barça-Madrid (els tòpics de vegades són prou precisos), encara han de suportar l'exigència de parar taula o d'estendre la roba. I, és clar, una falta de consideració tan gran els manté insegurs i perduts, sense trobar-se ells mateixos ni el seu lloc sota el sol, enristits i irritats, amb l'autoestima per terra i cada vegada més absents i abdicants d'un territori que ja no poden marcar com a mascles. Fins a temps molt recents, ells eren amos i senyors del que contenia una llar, i part del seu mèrit o prestigi social es basava en els béns que aconseguien aplegar-hi, dona i fills inclosos, i ara, totalment qüestionat aquest principi de propietat, i fins trasbalsat el mateix concepte de paternitat, comencen a llegir als diaris estadístiques sobre el nombre de dones que acudeixen a centres de salut a proporcionar-se una maternitat en solitari, disposades a fer-se càrrec d'un fill però no d'un marit.

I si aquest fet minoritari però en vies de creixement (2.000 usuàries des de 1995 a 1999, a l'Estat espanyol) no està tenint per ara una resposta gaire explícita de la part ofesa, sí que la té, en canvi, un

«Potser tots plegats ens hauríem d'esforçar a superar sentimentalment els vells esquemes».

altre fenomen que cada vegada més es relaciona amb l'autonomia de la dona i la seva capacitat d'apartar-se d'un marit o company de naufragi sentimental: l'anomenada violència domèstica, un problema que en diversos graus afecta dones de tot el món (una de cada 25 en el continent europeu) i que a l'Estat espanyol produeix, els últims anys, una mitjana d'una víctima mortal cada setmana.

Els maltractaments a la llar s'associen bàsicament a l'alcoholisme, les drogues, l'atur i la pobresa, però així i tot és molt revelador el resultat d'una enquesta feta pública el febrer del 2000 segons la qual més del 46% dels habitants de la Unió Europea atribueixen les agressions masculines a actituds provocatives per part de les seves parelles. I la provocació es relaciona en la majoria dels casos amb la capacitat de plantejar i tirar endavant el procés de divorci. Per això ho és, de significativa, aquesta valoració, perquè ni que sigui inconscientment justifica el dret de l'home a actuar sobre allò que considera seu dins l'àmbit privat per impedir que se li escapi de les mans. A banda d'això, i sense arribar a aquests extrems de la violència domèstica, si s'observa la pràctica diària dels matrimonis o

unions que es mantenen en peu, s'ha de reconèixer l'evidència que l'home no gaudeix de les prerrogatives d'anys enrere, però encara es pot considerar bastant ben servit quant a tasques domèstiques, en les quals participa escassament: hi passa una mitjana de 6 hores setmanals, al costat de les 44 que hi destina la seva companya, inserida també en el mercat laboral i heroïna involuntària de la famosa doble jornada.

Una complicitat compartida

Conclusió: prou de fer el ploramiques, i en tot cas els melodrames per a la sobretaula. No fos cas que ens entrés la sospita que tant «Ai, pobre de mi!» oculta un sentiment de mala consciència per les desigualtats reals existents per raó de gènere o, pitjor encara, per la intenció de perpetuar-les. Potser tots plegats hauríem d'esforçar-nos a superar també sentimentalment els vells esquemes, perquè aquests ja no són temps de «o tot o res», de mantenir el domini absolut o d'assajar la rebequeria, de tancar-se a llepar ferides imaginàries i inhibir-se d'unes responsabilitats que ara estan marcades pel signe de la cooperació en condicions més justes. Amb més o menys dificultats s'està redactant un nou contracte social que ens implica a tots i totes, i que haurà d'establir una igualtat d'oportunitats a la pràctica, la participació equilibrada d'homes i dones en l'àmbit de la gestió pública a tots els nivells i la compatibilitat entre la vida familiar i la professional (Primer Congrés de la Federació de Dones Progressistes. Sevilla, febrer del 2000). És evident que aquest nou pacte es proposa molt més que la implantació de mesures políticament correctes; si es dotés de contingut acabaria canviant el món, entre altres factors perquè atorgaria també a la pràctica carta de ciutadania plena a la dona, després de molts segles d'exclusió i submissió a l'obediència masculina, gairebé deïficada en el petit univers domèstic.

Potser és la primera vegada en la història que l'home s'enfronta a la seva pròpia humanitat? A la fragilitat, els dubtes i les incerteses pròpies dels temps de canvi, i per tant a la necessitat de buscar una sensibilitat pròpia i oberta a noves formes de relació, de recuperar i compondre una identitat partida entre el masculí i el femení sense caure en els estereotips i les caricatures? I això val també per a les dones, que sovint cauen en la temptació de protegir-se sota armadures de ferro per defensar els petits espais d'autoritat política o professional acabats de conquerir. Potser no s'hauria de parlar tant de poder i de cops de colze (unes pugen i els altres baixen) sinó de responsabilitat compartida, i a la fi, de complicitat. No aquesta complicitat masculina que encara es resisteix a obrir el sostre de vidre i es manté a la defensiva i subjecte a les velles prerrogatives, sinó la complicitat dels que es reconeixen com a companys de viatge d'una nova etapa, transportant junts el mateix pesant fardell. La ingenuïtat no sempre és ingènua: sovint el que fa és revelar-nos l'essencial.